

TƏHSİLİN KEYFİYYƏTİNİN YÜKSƏLDİLMƏSİ, QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ VƏ İDARƏ OLUNMASI MƏSƏLƏLƏRİ

UOT 37.

Qurban Hidayət oğlu Həsənov
Azərbaycan Respublikası Təhsil İnstitutunun baş mütəxəssisi, Əməkdar müəllim

TƏHSİLİN KEYFİYYƏTİ GÜNÜN TƏLƏBİ KİMİ

07

Гурбан Хидаят оглы Гасанов

Ведущий сотрудник Института Образования Азербайджанской Республики, Заслуженный учитель

КАЧЕСТВО ОБРАЗОВАНИЯ КАК ТРЕБОВАНИЕ ДНЯ

Gurban Hidayat oglu Hasanov

Leading employee of the Institute of Education of the Republic of Azerbaijan, Honored teacher

QUALITY EDUCATION AS A DEMAND OF THE DAY

Xülasə: Azərbaycan təhsilində son illərdə təhsilin keyfiyyətini daha da artırmaq məqsədilə qəbul edilmiş sənədlərin məktəb rəhbərləri tərəfindən həyata keçirilməsinin yolları, xüsusilə gənc məktəb rəhbərlərinə köməklik göstərmək, məktəbdə keçirilmiş monitorinqlərin pedaqoji şuralarda müzakirəsinin səmərəsini artırmaq, təlimin I pilləsini diqqətdə saxlamaq idarəetmə sahəsində əsas vəzifələrdən birinə çevrilir.

Açar sözlər: pedaqoji prosesin idarə edilməsi, yeniləşmə, innovasiya

Резюме: В последние годы в сфере образования Азербайджана одной из ключевых задач в области управления является оказание помощи руководителям школ, в частности, молодым школьным руководителям с целью дальнейшего повышения качества, а также повышение эффективности дискуссий на школьных советах на первом этапе обучения.

Ключевые слова: управление педагогическим процессом, обновления, инновация

Summary: In recent years, in the field of education in Azerbaijan, one of the key tasks in the field of management is to assist school leaders, in particular, young school leaders, to further improve the quality, as well as to increase the effectiveness of discussions on school boards during the first stage of education.

Keywords: pedagogical process management, updates, innovation

Son illər Respublikamızda aparılan sosial-iqtisadi siyasət nəticəsində müasirləşmə, ilk növbədə, qabaqcıl texnologiyalar və idarəetmə sahəsində innovasiyalarla daha keyfiyyətli təhsil verilməsi zərurətini yaratmışdır. Məhz Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 24 oktyabr 2013-cü il tarixli sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası" sənədində (1) təhsilin keyfiyyəti başlıca şərt kimi qəbul edilmiş, xüsusilə ümumtəhsil məktəblərinin şagirdlərinin keyfiyyət göstəricilərinin yaxşılaşdırılması aktual məsələ kimi irəli sürülmüşdür.

"Strategiya"da o da göstərilmişdir ki, təhsilin ümumi inkişafı insanlar tərəfindən yeni texnologiyaları çevik mənimsəmək, bütün zamanlarda təhsil prosesinə qoşulmaq ətraf mühitə münasibətdə düzgün mövqə tutmaq imkanları yaradır.

Son illərdə Təhsil Nazirliyi tərəfindən atılan mühüm addımlardan biri də məktəblərin IX və XI siniflərindəki nəticələrə əsasən məktəblərin reyting cədvəllərinin hazırlanması, müəllimlərin diaqnostik qiymətləndirilməsinin həyata keçirilməsi, imtahan və müsabiqələrdən keçməklə pedaqoji kadrların işə qəbulu istər-istə-

məz təhsilin keyfiyyətinə təsir edən mühüm amillərdəndir.

İkincisi, dayanmadan təhsilvəzlərinin peşəkarlığı səviyyələrinin artırılması, təhsilalanların nailiyyətlərinin yeni meyarlar əsasında qiymətləndirilməsi, onların istedadlarının aşkar edilməsi, həm də tədrisdə yeni təlim texnologiyalarının, xüsusilə də interaktiv təlimin geniş tətbiqi başlıca şərtlərdəndir. Bütün bunlarla yanaşı təhsilalanların bir şəxsiyyət kimi formalaşdırılması diqqət mərkəzində saxlanılmalıdır.

Uzun illər təhsildə əldə etdiyim təcrübənin nəticəsi kimi bu gün təhsilimizi həndəsi fiqur olan dairəyə bənzədirəm. Belə ki, həmin dairənin mərkəzində hər bir fənn üzrə 45 dəqiqəlik dərslər, müəllimi dairənin müstəvisi, çevrəsinin üzərində isə təlim-təربiyənin bu və ya digər sahəsində həyata keçirilən tədbirlər, layihələr, müsabiqələr, olimpiadalar, konfranslar, müxtəlif xarakterli iclaslar, müşavirələr, dərsləndiricilər məşğələləri və s. məsələləri təsvir edirəm.

Bu müqayisəni etməkdə məqsədim ondan ibarətdir ki, bu gün biz təhsilin keyfiyyətinə nail olmaq üçün bütün digər tədbirlərlə yanaşı müəllimin daha səmərəli işləməsi üçün keçilən hər bir dərslər keyfiyyət baxımından yanaşmalıyıq.

Təcrübə göstərir ki, təhsilin bütün strukturlarında daha çox müxtəlif tədbirlərin keçirilməsinə önəm verilir. Müəllim tərəfindən aparılan dərslər çox zaman diqqətdən kənar qalır. Məktəbə təhsilin yuxarı orqanlarından gələn şəxslər burada bu və ya digər sahənin monitorinqinə əhəmiyyətli yanaşır, daha çox iş planları, məktəb sənədləri ilə tanış olurlar, əksər hallarda dərslərin monitorinqi qismən kənar qalır.

2017-2018-ci tədris ilinin "Ünümü təhsildə keyfiyyət ili" elan edilməsi barədə Təhsil Nazirinin əmrində qeyd edilir ki, "Ölkəmiz üçün müasir düşüncəli və rəqabət qabiliyyətli insan kapitalının formalaşmasında ən kütlüvi təhsil olan ümumtəhsil xüsusi əhəmiyyətli malikdir". Bunun həyata keçirilməsinin əsas mənbəyi ümumtəhsil məktəbləridir. Bu gün məktəblərimizdə ibtidai təlimin yüksək səviyyədə həyata keçirilməsi gələcək üçün möhkəm təməl deməkdir. Lakin bu sahədə olan bəzi problemlər hələlik tamamilə aradan qaldırılmamışdır. Vaxtili kadr çatışmazlığı olduğundan müxtəlif pedaqoji ixtisaslı, hətta texniki orta və ali təhsilli, kitabxanaşünaslıq, rəssamlıq və musiqiyönlü texni-

klamları belə bitirənlər 6-7 ay ərzində ibtidai sinif müəllimi hazırlanmışdır. Son 4-5 ildə bunun qarşısı alınsa da, onlar artıq məktəblərdə sinif müəllimi kimi çalışırlar. Təcrübə göstərir ki, belə kadrların çoxu 10 ildən yuxarı işləmələrinə baxmayaraq, uşaqların yaş psixologiyasını lazımına bilmir, ibtidai təlim üçün pedaqoji ustalıqları çatışmır. Əksər hallarda ibtidai siniflərdə fiziki tərbiiyə dərslərinin əvəzində əna dili və ya riyaziyyat fənnini "öyrədir"lər və noticə etibarilə uşaqlarda təlimə maraqlar azalır. Bu dərslərin yalnız ixtisaslı fiziki tərbiiyə müəllimləri tərəfindən aparılması daha məqsədyönlü olardı.

Gələcəkdə biz bu siniflərdə daha yüksək nəticələrə çatmaq istəyiriksə, ibtidai sinif müəllimləri hazırlamaq bir universitetin fəaliyyətinə yol verməliyik.

Hazırda bir sıra ümumtəhsil məktəblərində 30-50 ibtidai sinif vardır, hətta ayrıca korpusları da vardır. Bunların bəzisi əsasında ibtidai məktəblər yaradıla bilər. Nəhayət, eyni bir müəllimin dörd tədris ili ərzində bir sinifdə işləməsinə yol verməməklə, hər bir sinifdə (I, II, III, IV) müəllimin... ixtisaslaşma olduqca böyük səmərə verər, ən sonda isə təlimin keyfiyyəti yüksələcək.

Son olaraq ibtidai siniflərdə alternativ dərslər, proqram və tədris planlarının da yenidən nəzərdən keçirilməsi effektiv olardı.

Təhsil Nazirliyi və onun tabeliyində olan qurumlarla ibtidai təlim üzrə bözə, sektor, qrup və s. yaradılması bu sahədə monitorinqlərin aparılması, təhsil proqramlarının hazırlanması işinin səmərəliliyini artırmış olardı. Son tədris illərində təlim keyfiyyətinin artırılması sahəsində ümumi və tam orta təhsil verən məktəblərimizdə işəyilşir görülüşdür. Son üç tədris ilində məktəblərdə təməyüllü X-XI siniflərin təşkili olduqca müsbət haldir. Bu həm təlimin keyfiyyətinə də müsbət təsirin göstərəcək, həm də repetitorluğun müəyyən mənada qarşısını alacaqdır.

Təhsilin keyfiyyətinin bir mühüm amil də, "Strategiya"ya göstərildiyi kimi, idarəetmədən düzgün istiqamətin götürülməsi başlıca şərt olaraq qalmaqdadır. Sonədə idarəetmənin mexanizmlərinin, o cümlədən qabaqcıl beynəlxalq təcrübəyə əsaslanma noticəyönlü idarə modelini təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi üzrə əksini tapmışdır. Məktəblərimizdə müasir tələbə cavab verən fənn kabinetləri, laboratoriyaların, tam

təchiz edilmiş idman və axt zallarının, hərbi kabinetlərin, həmçinin ibtidai sinif otaqlarının da yeni texnologiyalarla təmin olunması və müəllimlərimizin bu işi mənimsəmələri idarəetmənin elmiyini və müasirliyini təmin edir, məktəbdə yenilikçi mühiti yaradır.

İdarəetmə keyfiyyətinə nail olmağın bir məktəbdə metodiki işlərin səviyyəsinin yüksəltmə, müəllimlərin bu sahəyə yaradıcı yanaşmaları üçün mühit yaratmaq, pedaqoji şura iclaslarının formal keçirilməsinin qarşısını almaq, bu sərəlarda yeni proqramların, dərslər vəsaitlərinin çəyirilməsi, qabaqcıl təcrübənin tətbiqi ilə bağlı əldə edilmiş nəticələr, müəllimlər arasında ayrı-ayrı fənlər üzrə pedaqoji müzakirələrin və ümumi pedaqoji problemlərə dair seminarların təşkili adət nəticələrin təhlili aparılmalıdır.

Məktəbdə keyfiyyətin başlıca amillərindən biri də məz məktəb rəhbərləri tərəfindən digər yardımçı işçilərin vəzifə funksiyalarının düzgün müəyyənələndirilməsidir. Bir sıra hallarda vəzifə bölgüsünün düzgün aparılmaması noticəsinə məktəb rəhbərlərinin üzərinə daha çox funksiyalar düşür ki, bu da nəzərdə tutulan məsələlərin vaxtında icra edilməsini çətinləşdirir. Məz görülmək işlərin düzgün və razılaşdırılması koordinasiyası keyfiyyət üçün zəmin yaradır. Məktəb rəhbərlərinin çoxüzlü və hətərfəli fəaliyyəti, belə ki, ayrı-ayrı fənlər üzrə metod-birləşmələrin, dərslərlərin, digər dərsləndiricilər məşğələlərin, sinif rəhbərlərinin, pedaqoji kollektivlərin psixoloji iqlimin, müəllimlərin müasir təlim texnologiyaları əsasında işlərinin qurulması şagirdlərin milli ruhda tərbisəsinin, məktəbdəki icra və əmək itizamının yüksəlməsinə səbəb olur. Rəhbərlikdə keyfiyyətə nail olmağın əsas meyarlarından biri də iş vaxtının səmərəli bölgüsü ilə bağlıdır. Xüsusilə yeni təyin edilmiş gənc məktəb direktorları üçün bir iş gününü təxminən aşağıdakı kimi həyata keçirmək məsləhət bilinir:

1. Yuxarı təhsil orqanları tərəfindən göndərilmiş sərəncam, əmr, qərarlara aid sənədləri çəyirnmək - 0,5 saat qədər;
2. Dərslərin monitorinqi, müəllimlərin təlim-tərbiyənin keyfiyyətini işini çəyirnmək - 2,5-3 saat;
3. Müəllimlər, sinif rəhbərləri, metodbirləşmə sədrələrinin metodiki işini çəyirnmək, əldə

olunan nəticələrə dair müşavirə keçirmək - 1-1,5 saat;

4. Valideynləri, şagirdləri, müəllimləri və s. qəbul etmək - 0,5 saat;

5. Məktəb sənədlərinin monitorinqini aparmaq (sinif jurnalları, məktəbli kitabçaları, əmr kitabı və s.) - 1-1,5 saat;

6. Siniflərdə olmaq, şagirdlərin dərslə və vamiyyətinə baxmaq, onlara məsləhət vermək, sanitar-gigiyena normalarını çəyirnmək, tənəffüs zamanı nəvbətçiliyin təşkiliinə diqqət yetirmək - 1,5-2 saat;

7. Əvvəlcədən nəzərdə tutulmayan tədbirlər - 0,5-1 saat;

8. Görülmüş işlərin qısa hesabətini hazırlamaq, nəvbəti gün üçün işin planlaşdırılması - 0,5 saat.

Əlbəttə, təbii haldir ki, bir gün heç vaxt digər günlə eyniləşə bilməz, yaxud bu və ya digər məsələyə ayrılan vaxt da eyniyyət təşkil edə bilməz. Lakin gənc məktəb rəhbəri unutmamalıdır ki, hər gün üçün tərtib edilən fəaliyyət planı realıqdan irəli gəlməklə həftəlik, aylıq və yarımillik fəaliyyətin tərkib hissəsi olmalıdır. Bəzən isə əgər məktəbdə ayrı-ayrı fənlər üzrə aylıqların yekunu, yaxud idmanla bağlı tədbirlər keçirilərsə, iş vaxtının daha çox hissəsi məz bu məsələlərə həsr edilirdi. Kiçik sayılan hər hansı bir işin operativ həlli olursa, həftə ərzində yığılıb qalırsa, nəzərdə tutulan başqa məsələlərin məqsədyönlü həyata keçirilməsinə maneçilik törədir, bu isə idarəetmədə öz mənfi təsirinə göstərir.

İdarəetmədə vacib məsələlərdən biri də keçirilən müşavirə və iclasların iki növbəli məktəblərdə belə birinci növbənin sonuna nəzərdə tutulması daha önəmlidir. Çünki pedaqoji işlərin əksəriyyəti birinci növbədə çəyirir. Bir sıra hallarda gənc direktorlar elə də əhəmiyyətli olmayan məsələlərə bağlı müşavirələr çəyirir ki, bu da vaxtın səmərəsiz keçməsinə gətirib çəyirir. Məktəbin idarə olunmasında məktəb pedaqoji şurasının səmərəli fəaliyyətində keyfiyyət göstəricilərinin müzakirəsi mühüm əhəmiyyətli malikdir. Pedaqoji şurada təkə siniflər üzrə deyil, hətta ayrı-ayrı müəllimlərin əldə etdiyi keyfiyyət dair nəticələrə baxılması müvafiq qərarların qəbul edilməsi nöqtəy-nəzərindən daha əlverişlidir.

Əlbəttə, bir məqalədə təlimin keyfiyyətinin hətərfəli göstərilməsi tam öz əksini tapa bil-

məz. Keyfiyyətin məktəbdaxili monitorinqi ilə yanaşı təhsilin yuxarı orqanları tərəfindən vaxtaşırı olaraq yekun attestasiyalarının keçirilməsi məktəblərdə bu sahədə olan qüsurların aradan qaldırılmasında mühüm şərtlərdən biridir.

Problemin aktualığı: Məktəb rəhbərlərinə köməklik göstərmək, təlimin keyfiyyətini daimi diqqət mərkəzində saxlamaq başlıca şərt kimi götürülür.

Problemin praktik əhəmiyyəti: Məqalə müəllimlər, məktəb rəhbərləri, doktorant və dissertantlar üçün əhəmiyyət kəsb edəcəkdir.

Ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasında Təhsilin İnkişafı Üzrə Dövlət Strategiyası // Kurikulum, 2013, №4
2. Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun Elmi əsərləri, 2018, № 6
3. Г.И. Горская. Организация учебно-воспитательного процесса в школе. М., 1977.

E-mail: gulizade.gunel@mail.ru

Rəyçilər: *ped.ü.fəls.dok.,dos.*T.S. Paşayev

*ped.ü.fəls.dok.*İ.B. Əmirəliyeva

Redaksiyaya daxil olub: 13.12.2018